

www.wageningenmonumentaal.nl
 Secretariaat: tel. 0317426040
 E-mailadres: info@wageningenmonumentaal.nl
 Postadres: Wilhelminaweg 22, 6703 CD Wageningen

Bestuur:
 Bart van Aller
 Jan Krikke
 Han den Ouden (secretariaat en financiën)
 René Siemens
 Laurens van der Zee

Rijksmonument Haarweg 12, locatie van onze jaarvergadering
 op donderdag 4 juni 2015

Nieuwsbrief van Wageningen Monumentaal Juni 2015

Inhoudsopgave

Jaarvergadering 2015.....	1
Van het bestuur.....	2
Wouter Blokhuis overleden.....	2
Grebbedijk 6.....	3
Stationsstraat 81-85.....	3
Stadsgesprekken Binnenstad.....	4
Gebouwd erfgoed in Fiji.....	4
Rijksmonument Haarweg 12.....	5
Project potentiële monumenten, beeldbepalende panden en ensembles.....	6
Stadsherstel in Wageningen.....	7
Het kasteel, de aanpak van een probleem.....	7
Zonnepanelen op monumenten.....	8
De tropische kas gesloopt?.....	8
Lawickse Allee 166, het voormalige Laboratorium voor Plantenveredeling.....	9
Pompje bij hotel De Wereld.....	9
Rioolrenovatie in het Bowlespark.....	10
De Cultuurhistorische Waardenkaart van Wageningen.....	10
Komt het doopvont nog terug?.....	11
Stadsgracht en Bergpoortbrug.....	11
Molenmarkt 2014.....	11
De Kunstraadsels, hoe staat het er mee?.....	11
Nog steeds raadsels rond gevelbeelden.....	12
Zwarte giraffe.....	13
Theekoepel aan het Wallenpad.....	13

Jaarvergadering 2015

Binnenkort vindt onze jaarlijkse algemene ledenvergadering plaats in de voormalige proefboerderij Haarweg 12 (zie foto op deze pagina). Dankzij ons initiatief heeft dit complex inmiddels definitief en onherroepelijk de status van rijksmonument verworven en daar zijn we best trots op. Ook een beetje omdat er al jaren geen nieuwe (gemeentelijke) monumenten zijn aangewezen en dan nu wel een nieuw rijksmonument!

Een beetje een schrale troost ook voor de waardevolle gebouwen van de Wageningen Universiteit, o.a. langs de Mansholtlaan, die niet aan sloop ontkwamen, zoals het IMAG en het tegenovergelegen IVT. De huidige gebruikers van Haarweg 12, de schaapherders van Grebbeveld Schapen &zo, vonden het leuk om ons als gast te ontvangen. Zij hebben ook een plaatsje in het programma om uit te leggen wat hun activiteiten omvatten.

Van het bestuur

Beste leden en sympathisanten van WM,

Weer is een jaar voorbij en blikken we terug op alles wat gepasseerd is op monumenten- en cultuurhistorisch gebied. Dat is best veel, hoewel échte resultaten toch op de vingers van één hand te tellen zijn. Met het spreekwoord "de aanhouder wint" houden we ons op de been. Met vier bestuursleden hebben we dit jaar geopereerd. Ons vijfde lid, Bart van Aller, zit al weer enige tijd westelijk van Australië, op de Fiji-eilanden, waar hij werkt aan het voor Fiji op de kaart zetten van het lokale erfgoed. Heel regelmatig hebben we contact, maar fysiek zit hij natuurlijk wel aan de andere kant van de wereld. Zijn verhaal vindt u op pagina 4.

Zoals altijd hebben we ons weer bezig gehouden met grote en kleine onderwerpen, die van belang zijn voor een plezierig en (be)leefbaar Wageningen. Van het kleine pompje op het 5-Mei-plein tot het rijksmonument Grebbedijk 6. We blijven aandacht vragen voor aspecten van erfgoed, niet alleen omdat een rijk gevarieerd stadsbeeld gewoon mooi is om te zien en te beleven, maar ook omdat investeren in erfgoed aantoonbaar loont. Bewoners hechten meer aan hun stad, voelen zich er prettiger, doen er meer voor en bezoekersaantallen stijgen. Het zit echter nog steeds tussen de oren dat eenmaal uitgegeven geld weg is en nooit meer terug komt. Dat is dus niet zo!

Om onze kennis over erfgoed een bredere basis te geven, zijn we ook lid-organisatie geworden van Heemschut. Dat is de grootste erfgoedinstelling in Nederland. Niet tevoren bedacht, zou dat lidmaatschap al snel vruchten afwerpen, toen we in het gedoe rond Grebbedijk 6 ondersteuning zochten én bij Heemschut daadwerkelijk vonden. Als klein clubje heb je nu eenmaal niet het soms echt noodzakelijke overzicht en de historische en technische kennis bij een complexe zaak.

Met het gemeentebestuur hebben we een goed en positief contact onderhouden. Na de collegewisseling hebben we kennis gemaakt met wethouder Han ter Maat (ruimtelijke ordening en gezamenlijk met wethouder Michiel Uitdehaag voor ons belangrijke zaken doorgesproken. Met het monumentenbureau, Maarten van de Wijngaart, overleggen we regelmatig meer in detail over erfgoedzaken. Natuurlijk zijn we het niet altijd eens, maar dat hoeft ook niet. Beide partijen hebben eigen doelen die over en weer gerespecteerd worden.

Wouter Blokhuis overleden

Op 89-jarige leeftijd is op 6 februari 2015 ons oud-bestuurslid van Wageningen Monumentaal dr. ir. Wouter A. Blokhuis overleden. Al in de jaren '90 van de vorige eeuw kwamen we Wouter tegen bij acties die ten doel hadden om nieuwbouw in de Herenstraat binnen de ruimtelijke perken te houden en om waardevolle panden te behouden. Hij maakte toen als secretaris deel uit van de stichting "Wageningen verdient een beter plan", later ook van Sceho (Stichting Creatief Erfgoedbeheer Herenstraat en omgeving). Wouter streed deskundig, waardig en vol passie mee tegen het afvoeren van de gemeentelijke monumentenlijst van de vleugels van het voormalige hoofdgebouw van de Landbouwwuniversiteit, bij het Bassecour. Toen er ook nog eens plannen bleken te bestaan om het Bassecour te slopen, zat Wouter mee aan tafel om een plan te promoten dat ten doel had om het Bassecour tot woningen om te bouwen. Dat is uiteindelijk gelukt, zij het dat een ander plan dan het "onze" werd uitgevoerd. Ondertussen promoveerde Wouter ook nog eens op een proefschrift over bodemtypen in de Sudan, na zijn pensionering, toen hij gewoon wat meer tijd had. We waren erbij om de "jonge doctor" te feliciteren met de succesvolle verdediging van zijn proefschrift.

Wouter maakte ook deel uit van de groep die zocht naar een bestendiging van de strijd voor aandacht voor ons erfgoed. Hij ging met ons mee op bezoek bij verwante verenigingen in Doesburg, Deventer, Arnhem en Nijmegen. Hij stapte in het bestuur van de kort daarna (1997) gevestigde Vereniging voor Stadschoon, wat korter "Wageningen Monumentaal genoemd". Onder meer zette hij samen met Elisabeth van Aller zijn schouders onder het project Beeldkwaliteit Hoogstraat, waarbij veel eigenaren van panden werden benaderd om hun bezit op te knappen met respect voor architectuur en cultuurhistorie. En met succes. Ook nadat hij vanwege zijn

gevorderde leeftijd uit het bestuur was getreden bleef een warm contact bestaan. Ook in 2014 was hij aanwezig op onze jaarvergadering. Wij herinneren ons Wouter Blokhuis als een bijzonder aimabele, begaafde en veelzijdige partner in ons bestuur. Wij zullen hem missen!

Grebbedijk 6

Grebbedijk 6, mei 2013, de natuur neemt bezit van een rijksmonument.....

De schandvlek aan de toegang tot Wageningen via de Grebbedijk is er nog steeds. Slechts weinig steden in Nederland hebben zo'n uniek pand binnen haar grenzen. Een rijksmonument, dat door onwillige eigenaren volledig aan zijn lot wordt overgelaten, binnen een gemeente waarvan het bestuur maar met de grootst mogelijke moeite kan worden overgehaald om tegen die verwaarlozing (een strafbaar feit) handhavend op te treden. Een dubbele schandvlek dus eigenlijk.

Inmiddels is de historie van het pand, vooral de verwaarlozing ervan, een nieuwe fase ingegaan. Vorig jaar augustus heeft de Raad van State uitspraak gedaan in een hoger beroep, dat was aangespannen door de eigenaresse. Inzet was de last onder dwangsom, die de gemeente had opgelegd. Tot ieders verbazing vond de Raad dat de last ten onrechte was opgelegd, omdat de gemeente niet concreet had omschreven wat de eigenaresse zou moeten doen om het pand weer wind- en waterdicht te maken. Met die beslissing werden ook de vorige beslissingen van de gemeente vernietigd, o.a. ook de positieve beslissing op ons handnavingsverzoek. Begin dit jaar nam de gemeente een nieuwe beslissing op ons handnavingsverzoek....en besloot niet te handhaven!

We hebben onze positie opnieuw bepaald, hebben ook contact opgenomen met

Heemschut en met hen besproken wat onze beste reactie zou moeten zijn. We hebben ook als deskundige ondersteuning de restauratie-architect Servaas van Elteren geraadpleegd. Hij heeft de situatie bekeken en ons een rapportage geleverd, die duidelijk maakt dat het pand in een ernstige staat verkeert, maar zeker niet reddeloos verloren is. Een Heemschut-deskundige: "Wij hebben wel slechtere panden nog goed kunnen redden!".

In de voornoemde beslissing van de Raad van State is weliswaar de last onder dwangsom van tafel gegaan, maar ondubbelzinnig stelde de Raad vast dat er een strafbaar feit is gepleegd en dat de gemeente bevoegd was op te treden. Letterlijk: "*Gelet op het algemeen belang dat gediend is met handhaving, zal in geval van overtreding van een wettelijk voorschrift het bestuursorgaan dat bevoegd is om met een last onder bestuursdwang of dwangsom op te treden, in de regel van deze bevoegdheid gebruik moeten maken.*"

Alles overwegende hebben wij als WM besloten in beroep te gaan tegen de beslissing van de gemeente om niet meer op te treden tegen de eigenaresse. Het is ons ook inmiddels duidelijk geworden dat er in de monumentenwereld naar deze zaak gekeken wordt. Inmiddels publiceert Heemschut ook over deze zaak en op Erfgoedstem.nl vind je een dossier van reeds 11 artikelen. Wij willen er dus alles aan doen ervoor te zorgen dat er voor onwillige eigenaren van monumenten geen ontsnappen aan is. Doorzetten dus, desnoods opnieuw tot de hoogste instantie, alles voor de goede zaak: behoud van een rijksmonument voor Wageningen. De stad heeft al te veel waardevolle panden verloren. Dit is er nóg één teveel.

Stationsstraat 81-85

Bijna net zo'n lange historie van aandacht als Grebbedijk 6 hebben de drie huisjes, op de hoek van de Stationsstraat en de Gerdesstraat. We hebben nu een afbeelding van Ad Rietveld, onze onvolprezen tekenaar van Wagenings gebouwd erfgoed, "geleend" (zie volgende pagina, uit "Wageningen, een goed gevoel") om te laten zien waar we het over hebben. Het hoekpand is bijna spiegelbeeld van het pand op de andere hoek (de bloemist). Wij zijn er zeer aan gehecht om deze pandjes te behouden, omdat ze een verwijzing zijn naar de oude Stationsstraat, met een andere rooilijn en omdat ze zo een overgang naar de oude binnenstad vormen. Met regelmaat hebben we e.e.a. aangekaart, vorig jaar ook weer in een overleg met betrokken wethouders. Zij bleken gelukkig

van mening dat de pandjes behouden moeten blijven. Eigenaar is nog steeds de gemeente, en dat blijft voorlopig zo.

Stationsstraat 81 naar Ad Rietveld

Stadsgesprekken Binnenstad

In het college-akkoord 2014 is het opstellen en uitvoeren van een integrale binnenstadsvisie opgenomen. Dit moet leiden tot een levendig en economisch sterk centrum van Wageningen. WM liet in januari jl. aan wethouder Han te Maat weten hieraan een actieve bijdrage te willen leveren. Zodanig dat de – integrale – Stadsvisie zal leiden tot een ruimtelijke en cultuurhistorische kwaliteitsslag voor de Wageningse binnenstad (het gebied binnen de gracht met de 19e-eeuwse uitbreidingen daarbuiten). Het gaat ons hierbij om de zichtbaarheid en samenhang van de stadsgracht, de historische kenmerken van het straatbeeld en de afzonderlijke monumentale gebouwen. Volgens ons is het vinden van nieuwe vormen van gebruik voor leegstaande panden een van de belangrijkste thema's.

Op 30 maart jl. waren we aanwezig op de eerste inloopavond over de Stadsvisie. Op die avond zijn ideeën over de stad geïnventariseerd. Eind mei opent de gemeente een speciale pop up winkel 'aan de slag met de binnenstad', om bewoners, ondernemers, bezoekers en alle andere geïnteresseerden op de hoogte te houden. WM zal in de komende maanden in schrijfsessies actief deelnemen aan de uitwerking van de ideeën. Het is de bedoeling dat de gemeente op 22 juni de eerste versie van de visie zal presenteren en toetsen.

Gebouwd erfgoed in Fiji

Bericht van bestuurslid Bart van Aller

In oktober 2013 vertrok ik op zoek naar een nieuwe uitdaging naar de Fiji eilandengroep in de Stille Oceaan en ben daar werkzaam als adviseur gebouwd erfgoed van Fiji voor de *National trust of Fiji*, onderdeel van het *Heritage Departement*.

Ik geef als bouwhistoricus advies aan de *National Trust* bij diverse bouwvragen en probeer de vaak rigoureuze verbouwplannen die binnenkomen en getoetst moeten worden een positieve wending te geven.

Bescherming en beheer van gebouwd erfgoed staat in Fiji nog steeds in de kinderschoenen. Op het gebied van bouwhistorie en restauratie is er überhaupt weinig kennis.

Tweemaal Fiji's erfgoed: koloniale gebouwen én vrolijke mensen!

Ook werk ik in Levuka, de oude hoofdstad dat met zijn bijzondere bewaard gebleven koloniale erfgoed in 2013 na een lange lobby op de Unesco Werelderfgoedlijst is geplaatst. De bevolking, maar ook de gemeente Levuka zelf wordt nu plotseling geconfronteerd met een nieuw te ontwikkelen regelgeving en houding ten aanzien van de beschermde bebouwing, en dat is iets waar ze geleidelijk aan moeten wennen.

Men ziet in Levuka nog niet echt de potentie van deze Werelderfgoedstatus. Er wordt verwacht dat de toeristen nu vanzelf de weg naar Levuka zullen gaan vinden, maar het ligt afgelegen en de reis per bus en boot is erg vermoeiend.

Ik probeer al geruime tijd alle belanghebbenden in Levuka bijeen te brengen voor het maken van een masterplan met inbreng van de lokale bevolking. Ook probeer ik ideeën aan te reiken om het

erfgoedtoerisme te stimuleren. Een betere en snellere verbinding met bijvoorbeeld watervliegtuigjes zou een uitkomst kunnen bieden om het toeristisch ontwikkelde gebied in het westen met Suva en Levuka in het oosten te verbinden. Maar behoud van de gebouwen is een prioriteit.

Fintel Building in Suva

En geld voor goed onderhoud hebben de eigenaren simpelweg niet.

Ook in Suva, de huidige hoofdstad ben ik met regelmaat betrokken bij de bouwaanvragen voor panden die beschermd zijn. Die bescherming is vaak niet toereikend en men ziet te weinig wat het behoud van de oude gebouwen ook voor het toerisme zou kunnen betekenen.

De oude koloniale architectuur in Suva staat ook onder druk van onder meer Chinese ontwikkelaars die links en rechts prachtige oude panden opkopen en slopen om er appartementencomplexen neer te zetten. Suva verandert meer en meer in een klein Hongkong.

Het valt niet mee om bij eigenaren en overheidsinstanties het belang van het behoud van het erfgoed te benadrukken maar af en toe valt er ook een succes te behalen.

In Suva zijn een aantal panden nu van een meer historisch verantwoord kleurenschema voorzien en op het moment begeleid ik de renovatie van de oude Town Hall van Levuka uit 1904.

Prem Singh Building, van oud naar nieuw

Afgelopen maand hebben Icomos Australië (Icomos is een internationaal erfgoedplatform) en ik in Levuka een succesvolle restauratie

workshop georganiseerd voor o.a. aannemers, architecten en andere belangstellenden. Het was leuk om te zien hoe positief en enthousiast er gereageerd werd. Voor de meeste Fijiaanse deelnemers was het een eye-opener.

Goed opgeleide vaklui zijn hier schaars en voor opleidingen probeer ik aandacht te vragen om goede restauraties in de toekomst mogelijk te maken. In samenwerking met *Heritage New Zealand* wordt nu geprobeerd een werkplaats in Levuka van de grond te krijgen waar restauratietechnieken gedoceerd kunnen worden.

Rijksmonument Haarweg 12

Op 28 december 2011 heeft Wageningen Monumentaal een verzoek ingediend bij de Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap om de voormalige proefboerderij van de afdeling Fysiologie der Dieren, Haarweg 12, Wageningen te plaatsen op de lijst van beschermde rijksmonumenten. De proefboerderij is opgenomen in het Masterplan Kortenoord. De intentie van dit plan is de boerderij te behouden en in te passen in een nieuw te realiseren woonwijk. De proefboerderij is niet beschermd, omdat een goed aanwijzingsbeleid ontbreekt. Het complex is daardoor kwetsbaar.

De proefboerderij bestaat uit een voorhuis, twee geschakelde schuren voor groot en jong vee, een vrijstaande schuur voor varkens en machines, alsmede een mestplaat met gierkelder. Het ontwerp is van de architecten P.H.N. Briët, J. Bleeker en A. Wijtzes, die in 1953 in opdracht van de Rijksgebouwendienst een eenvoudige, traditionele boerderij ontwierpen (een boerderij in de geest van het Friese kop-hals-romp type).

De proefboerderij is een onderwijsgebouw geweest, waar geëxperimenteerd werd met dieren met als doel de productie van melk en vlees te verbeteren. Het is een van de weinige van de ooit vele proefboerderijen uit de wederopbouwperiode, die nog grotendeels gaaf is. Aan het interieur hebben wijzigingen plaatsgevonden, maar de oorspronkelijke indeling is nog intact.

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) is van mening, dat - ondanks de te verwachten wijzigingen in de omgeving en het interieur - de proefboerderij kan worden gezien als een waardevolle aanvulling op het reeds beschermde monumentenbestand. Het complex is te beschouwen als een goede representant van de vele, maar inmiddels vaak gesloopte of sterk aangepaste

naoorlogse boerderijen. Reden voor de RCE om een positief advies uit te brengen voor monumentale bescherming.

Eind vorig jaar heeft de Minister besloten de voormalige proefboerderij voor de afdeling Fysiologie der dieren, Haarweg 12, Wageningen de status van rijksmonument te verlenen. Dat besluit is inmiddels onherroepelijk geworden.

De aanwijzing tot rijksmonument laat zien dat inspanningen van Wageningen Monumentaal om plaatselijke historische gebouwen te beschermen, lonen. Het is bovendien een postuum succes voor initiatiefnemer Roel Veelders, onze in 2012 overleden voorzitter.

Project potentiële monumenten, beeldbepalende panden en ensembles

In een overleg met de gemeente, waarin het behoud van de drie huisjes aan de Stationsstraat, op de hoek van Gerdesstraat ter sprake kwam, heeft Wageningen Monumentaal toegezegd een lijst van te behouden panden in Wageningen op te stellen. Zo'n lijst zou dan gebruikt kunnen worden bij het opstellen van kaders voor nieuwe ruimtelijke plannen. Het bestuur van WM is enthousiast begonnen, daarbij gebruik makend van de wijkindeling en gegevens, zoals die zijn vastgelegd in de Welstandsnota 2004 en de Architectuurgids Wageningen 2010. Het project blijkt een tijdrovende zaak, waarbij het gemis aan deskundige architectonisch/bouwkundige kennis duidelijk wordt gevoeld. Het bestuur zoekt naar deskundigen, die aan het project een stimulerende bijdrage willen en kunnen leveren.

De bank op de Witte Sluis

Op de sluis in de Grebbedijk, ter hoogte van de Dijkstraat, staat een in de jaren '30 van de vorige eeuw gemetselde bakstenen bank. Wageningers van alle leeftijden zijn er dikwijls te vinden. Ook toeristen, wandelend of fietsend, houden daar vaak een stop. Helaas is de bank ten gevolge van slecht onderhoud niet het fraaie visitekaartje van Wageningen dat het aan deze toeristische route zou moeten en kunnen zijn. Graffiti, ontbrekende bakstenen, verweerde planken, openstaande voegen en mos ontsieren het beeld. Wageningen Monumentaal heeft in het verleden de slechte toestand van de bank bij de gemeente aangekaart, en daarop te horen gekregen dat het onderhoud zou berusten bij het Waterschap dat de sluis beheert.

Bank op de Witte Sluis

Medio 2014 heeft bestuurslid Laurens van der Zee zowel bij het Waterschap als bij de gemeente geprobeerd duidelijkheid te krijgen. Dit, in het kader van zijn inventarisatie van kunst en bezienswaardigheden in de openbare ruimte van Wageningen, die hij in 2010 startte ten behoeve van een nieuw op te zetten provinciale website over kunst in de openbare ruimte van Gelderland.

Toen beide partijen zeer traag reageerden en bovendien met tegenstrijdige standpunten kwamen, heeft hij deze stagnerende zaak aangekaart in zijn rubriek in de plaatselijke media, 'Kunstraadsels van Wageningen'. Een medewerker van de gemeente mailde dat de bovenkant de zorg is van het Waterschap. Een medewerker van het Waterschap zei dat het Waterschap het technische deel beheert en de gemeente de bovenkant. Zo staat het al jaren stil, of erger: zo gaat het al jaren achteruit. "Wie brengt gemeente en Waterschap bij elkaar?", aldus het artikel.

Daarop kwam veel bijval vanuit de Wageningse bevolking. Naar aanleiding van het artikel is Omroep Gelderland naar Wageningen gekomen om de bank op de Grebbedijk te filmen. De bestuursleden van Wageningen Monumentaal Bart van Aller en Laurens van der Zee zijn geïnterviewd. Het nieuwsitem werd uitgezonden op vrijdag 2 januari om 18.00 uur en vervolgens zeer vaak herhaald. In vervolg hierop hebben gemeente en Waterschap contact met elkaar gezocht. Besloten is dat medio 2015 het waterschap een opknopbeurt van de sluis en de gemeente de restauratie van de bank gezamenlijk zullen uitvoeren.

Alle publiciteit zorgde ook nog voor een nieuw lid, die dierbare herinneringen bewaart aan de bank!

De Beatrixboom

Op de algemene ledenvergadering van WM in 2014 kwam van een van de leden het verzoek, het huidige vierkante hekwerk rond de Beatrixboom in het park achter de Bassecour, vlakbij het bruggetje over de gracht naar het Spijk, door een originele zeskantige vorm te vervangen en de inmiddels verdwenen tekstplaquettes opnieuw aan te brengen. Het bestuur van WM is in de loop van het jaar op onderzoek uitgegaan. Ter gelegenheid van de 50ste verjaardag van Koningin Beatrix ontving Wageningen op 3 februari 1988 een koningslinde van de toen 90-jarige Vereniging tot Bevordering der Bijenteelt in Nederland. De boom stond op de hoek Hoogstraat – Bergstraat – Stationsstraat, binnen een zeskantig hekwerk. Aan het hek was een plaquette bevestigd met de tekst *'Aangeboden door de 90-jarige Vereniging ter bevordering der Bijenteelt in Nederland (VBBN)'*. Ook was er een tekstbord met daarop de naam 'Beatrixboom', vergezeld van een kroontje. Na een aantal jaren is de boom verplaatst naar het Torckpark, nu met een vierkant groen hekwerk. Geen van beide tekstplaquettes werd teruggeplaatst.

WM heeft contact opgenomen met de gemeente en ontving kort daarop van de gemeente een nieuwe zware messing tekstplaquette met de tekst van de VBNN. Gezien de geringe beschikbare tijd binnen het bestuur en de te verwachten hoge kosten is besloten, af te zien van pogingen een zeskantig hekwerk te (laten) plaatsen. Inmiddels was ook contact gezocht met de Bijenvereniging, maar van die kant kwam slechts een verlate en niet-inhoudelijke reactie. Daarop is besloten, de verdere afwikkeling zelf ter hand te nemen. Op kosten van WM is een klein tekstbord met de naam 'Beatrixboom' besteld, met het voornemen eind mei 2015 beide borden op het hekwerk aan te brengen.

Stadsherstel in Wageningen

WM heeft het initiatief genomen te onderzoeken of het in Wageningen mogelijk is een Stichting Stadsherstel op te richten. Samen met Oud Wageningen en enkele deskundigen op dit terrein hebben we vooronderzoek gedaan. Daarbij hebben we bezoeken gebracht aan stichtingen in Tiel en Gorinchem. Daarbij kwam steeds de reeks van onderzoek-aankoop- restauratie-beheer of verkoop aan de orde. Met een hypotheek en laagrentende leningen uit het Nationaal Restauratiefonds moet het mogelijk zijn om monumenten te restaureren, een nieuwe bestemming te geven en zorg te dragen voor het behoud. Om een start te maken denken we aan klein aansprekend project in de Wageningse binnenstad. De initiatiefgroep is momenteel in overleg met de gemeente en beraadt zich op mogelijkheden om bijdragen van Wageningse particulieren en bedrijven te verwerven.

Het kasteel, de aanpak van een probleem

Door het betreden en klimmen op de restanten van de oude kasteelmuur- en toren (in de zgn. Varentuin) raakte het metselwerk van de kasteelrestanten naast de Casteelse Poort in de loop der jaren beschadigd. Het is een irritante hangplek geworden, waar ook allerlei vuil wordt achtergelaten. We hebben erop aangedrongen deze plek ontoegankelijk te maken en herstelwerk uit te voeren. We hebben het idee geopperd om de toren, die nu half in het water staat, weer geheel in het water te zetten. Dat vergt een investering, die zich in de loop van de jaren terugverdiend doordat er veel minder vuil moet worden opgeruimd en er minder herstelwerk moet worden uitgevoerd. Ons bestuurslid René Siemens schetste een voorstel (zie boven). De gemeente wilde echter niet verder gaan dan het zodanig wijzigen van het opgaand metselwerk van de kasteelmuur, zodat onverlaten dit niet meer kunnen gebruiken om tegenop te klimmen. In april heeft de

gemeente het metselwerk laten aanpakken. Het ziet er weer netjes uit. Jammer genoeg is het nu zodanig afgewerkt, dat de oorspronkelijke muuraanzetten (aansluitingen van de kasteelmuur op de toren) meer op steunberen zijn gaan lijken. En dat waren het dus in de historie niet!

Zonnepanelen op monumenten

Op verzoek van de gemeente adviseerden wij op 10 januari 2015 over het plaatsen van zonne-installaties op daken van monumenten (rijks- en gemeentelijke monumenten). WM onderschrijft de wens van de raad dat er bij monumenten meer mogelijk wordt aan energiemaatregelen (Klimaatplan Wageningen 2013 – 2016 Energie in de samenleving). We vinden dat je daarbij echter drie zaken tegen elkaar moeten afwegen.

1. De kwaliteit en uitstraling van het monument.
2. Het recht van elke eigenaar om zijn monument energiezuinig te kunnen beheren.
3. Het streven om Wageningen energie-neutraal te maken.

Alles overwegende is Wageningen Monumentaal in principe tegen het plaatsen van zonne-installaties op monumenten en pleit daarom voor een zeer restrictief beleid. Maar omdat niet elk onderdeel van beschermde gebouwen of gebieden in cultuur-historisch opzicht even waardevol of bijzonder hoeft te zijn, pleiten wij per gebouw voor een zorgvuldige 'nee-tenzij' benadering. Zonne-installaties mogen niet op rijks- en gemeentemonumenten worden geplaatst, tenzij de initiatiefnemer ten overstaan van de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit kan aantonen, dat van de installaties niets in het zicht zal komen (0%!) en dat de installaties geen schade aan het monument zullen toebrengen.

Naast dit restrictieve beleid zou de gemeente Wageningen moeten stimuleren dat bij de Wageningse monumenten alle mogelijkheden van 'energie sparen' worden benut.

De gemeente heeft dit advies grotendeels ter harte genomen. Ze zal zich meer gaan richten op het stimuleren van energiebesparende maatregelen aan monumenten. Daarnaast biedt het project *Wageningen op Zon* voor monumenteneigenaren de mogelijkheid om zonne-installaties op het dak van Marin te plaatsen.

De tropische kas gesloopt?

Op 2 juli 2014 heeft het gemeentebestuur een inloopavond georganiseerd in de voormalige Tropische Kas, waar eigenaar/ontwikkelaar van den Brink een bouwplan presenteerde voor studentenhuysvesting op de terreinen van de Kas en het Herbarium Vadense (hoek Arboretumlaan/Generaal Foulkesweg). In het bouwplan was rekening gehouden met randvoorwaarden, die op 8 juli 2014 door B&W zijn vastgesteld.

De tropisch kas in betere dagen

Voor het project Tropische Kas zijn de randvoorwaarden o.a.: behoud van de Kas, een status van gemeentelijk monument, het inpassen van 80 appartementen voor de huysvesting van studenten en handhaving van de bestaande ruimtelijke indeling van de Kas.

Omdat de ontwikkelingen op De Dreijen onze aandacht hebben, heeft Wageningen Monumentaal (WM) de inloopavond bezocht. Al in 2007 heeft WM het bestuur van de universiteit gewezen op de historische waarde van de vrijkomende gebouwen. Een aantal van deze gebouwen, zoals het gebouw met de klok en de Tropische Kas, kregen van ons een hoge score om te worden bewaard.

Naar aanleiding van de reacties op het bouwplan (vooral het aantal studenten-eenheden op de locatie, in combinatie met huysvesting in het Herbarium Vadense, vonden omwonenden te groot) is op 4 november 2014 een nieuwe bijeenkomst belegd, waarin de aanwezigen werden uitgenodigd hun bezwaren, ideeën, suggesties en kritiek kenbaar te maken. WM heeft aan deze bijeenkomst deelgenomen. Uit het verslag van die avond blijkt, dat een meerderheid van de aanwezigen van mening is, dat de Tropische Kas voor hen geen waarde heeft en niet behoeft te worden behouden. Een minderheid, waaronder WM, vindt het gebouw wel uniek en een symbool voor de tropische

specialisaties van de WUR. Zij willen de kas wel behouden als tropische kas, maar twijfelen aan de financiële haalbaarheid.

Los van deze bijeenkomst heeft Wageningen Monumentaal, samen met de Stichting Proeftuinen Groot Hinkeloord, haar visie op de herinrichting van het gebied op de hoek van de Generaal Foulkesweg en de Arboretumlaan ingebracht. Wij bepleiten een integrale visie voor deze locatie, waarbij de Tropische Kas en het gebouw met de klok worden gehandhaafd.

De architectonische waarde van de kas zou moeten worden versterkt door invulling met tropische planten. Zonder tropische planten blijft de waarde van het gebouw beperkt. Wij realiseren ons dat het terugbrengen van tropische plantencollecties hoge kosten met zich meebrengt (dubbele beglazing, nieuw duurzaam verwarmingssysteem). WM blijft zoeken naar een rendabele invulling. Als die niet wordt gevonden, moet gevreesd worden voor sloop en zal er weer een gebouw uit universitaire geschiedenis van Wageningen verdwijnen. Als een combinatie met een nieuwe commerciële drager (woningen) nodig is, dan moeten wel de bijzondere kwaliteiten van de Kas worden gerespecteerd. Dat wil zeggen dat de hoge glazen wand langs de Arboretumlaan zichtbaar blijft en de grote plantenruimte niet wordt aangetast.

Op 26 maart 2015 werd aan de omwonenden een nieuw plan gepresenteerd, waarbij het vastgestelde kader is losgelaten. In het nieuwe plan wordt de Kas gesloopt om plaats te maken voor een gebouw van maximaal drie verdiepingen, dat ruimte biedt aan 20 tot 26 wooneenheden voor andere doelgroepen dan studenten. Het nieuwe plan wordt volgens de planning 6 juli a.s in de gemeenteraad besproken.

Lawickse Allee 166, het voormalige Laboratorium voor Plantenveredeling

het lab in oorspronkelijke staat

Langs de weg naar Rhenen, even voorbij Nudenoord, staat het voormalige Laboratorium voor Plantenveredeling, een creatie, of eigenlijk een verbouwing, van de bekende architect Blaauw. Het pand staat al jaren leeg, maar eindelijk ziet het er naar uit dat de plannen om er appartementen in te ontwikkelen tot uitvoering gaan komen. Helaas zal de later toegevoegde lelijke dakuitbouw blijven bestaan. Toch is WM blij dat nu ook het vierde Amsterdamse School laboratorium van Wageningen een nieuwe invulling krijgt.

de voorgevel van het lab in huidige staat

Pompje bij hotel De Wereld

Lang stond het er verloren bij, zelfs de schenker was het vergeten: het pompkraantje op het 5 Mei plein, een groen gietijzeren kraantje, ongeveer een meter hoog, met een tuit er aan en een gedenksteen in de muur ernaast. Daar staat te lezen, dat studentenvereniging Ceres bij het 100-jarig bestaan in 1978 het pompje heeft geschonken aan de bevolking van Wageningen. Aan ons allemaal dus! Zo kwam er toch weer een stadspomp bij De Wereld, maar nu aan de andere kant. Het stond bij de muur tussen het terras van het hotel en het parkeerterrein. Al jaren kwam er geen water meer uit. Een sympathiek gebaar, een verwijzing naar de oude stadspomp, die in de Bevrijdingsstraat aan de andere kant van het Hotel stond en die

in een niet zo heel erg grijs verleden werd gesloopt, omdat hij het verkeer in de weg stond.....

het pompje nog op zijn oude plek

Eind 2012 is het pompje omver gereden. Eerst heeft de gemeente het opgeslagen, nu wordt het bewaard door de universiteit. Nadat de studenten waren gewaarschuwd hebben ze geprobeerd het kraantje terug te laten plaatsen, daarbij geholpen door Oud-Wageningen en WM. Het is de bedoeling dat het zal worden herplaatst – met een verklarend bordje - op de hoek van de Veerstraat en de Generaal Foulkesweg, in een nis tegenover 'Blote Jan'. Er zijn echter kennelijk wat onbekende hobbels op de weg naar herplaatsing, want tot nu toe is het er nog niet van gekomen. De stadsdichter, onze eigen Laurens van der Zee, had zelfs een gedicht toegezegd bij die feestelijke gelegenheid, maar inmiddels is er al weer een nieuwe stadsdichter.....

Rioolrenovatie in het Bowlespark

De riolering in het Bowlespark wordt vervangen. Dat liet een fors aantal jaren op zich wachten, maar nu was het eindelijk zover. Onder weg en pleintje liggen nog resten verscholen van het kasteel. Archeologisch geïnteresseerden waren bijvoorbeeld benieuwd naar wat er nog over is van het gebouw waarvan alleen de kruisgewelfkelder, naast het museum, over is. Onder het pleintje ligt nog een toren. Bij het open leggen van de weg kwamen inderdaad resten tevoorschijn, muurresten, zowel bij de kruisgewelfkelder, als op het pleintje. De ronding van de toren was ook te herkennen. Jammer alleen, dat archeologisch onderzoek

hier slechts een bijzaak is, die zo snel mogelijk weer moet worden afgedekt. Uit het buitenland kennen we voorbeelden (Duitsland, Berlijn, Dresden), waar de resultaten van het bureauonderzoek ter plaatse bij de opgraving gepresenteerd worden en waar later in definitieve vorm terug te vinden is hoe de plek er vroeger uitgezien heeft. Het schetst de trots en aandacht voor het verleden, óns verleden, van stadsbestuur en burgers. Een cultuurverschil waarvan we vinden dat dat beter kan verdwijnen.

Bij dit werk, in Wageningen, hebben we het stadsbestuur gesuggereerd de teruggevonden contouren in het nieuwe plaveisel aan te geven. Die suggestie werd goed ontvangen. We wachten op de oplevering om te zien hoe dat gaat uitpakken.

Toren en aanzet van de muur onder het plein

De Cultuurhistorische Waardenkaart van Wageningen

Wat is een CHW? Dat is ,globaal gezegd, een cartografische weergave van bestaande en verdwenen landschapstypen en cultuurhistorische relictten in het landschap. Daar zitten zaken in, die verdwenen zijn, of nog herkenbaar zijn, ondergronds (archeologie, aardkunde) of bovengronds (architectuur, historische bouwkunst, stedenbouwkundige structuren). In de huidige ruimtelijke ordening is het de bedoeling dat er rekening gehouden wordt met de kennis uit de CHW.

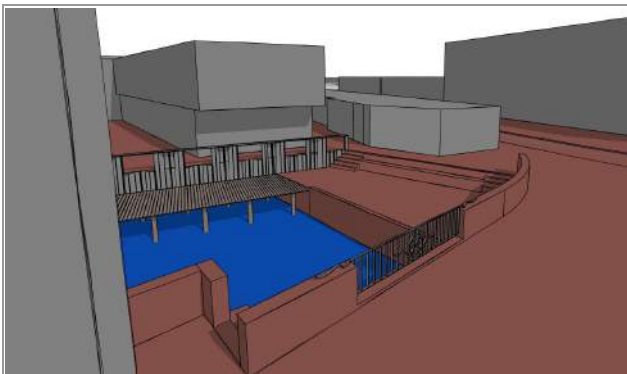
In Wageningen wordt ook een CHW gemaakt. WM zit in de klankbordgroep, die hierbij betrokken is. Inmiddels is de CHW voor het buitengebied in concept klaar en zit de CHW voor het stadscentrum eraan te komen. We vinden het een belangwekkende ontwikkeling omdat dit ook onze doelstellingen helpt realiseren. We houden u op de hoogte.

Komt het doopvont nog terug?

Vorig jaar berichtten wij u dat het van oorsprong Wageningse Romaanse doopvont, dat thans in de Stevenskerk te Nijmegen staat, mogelijk terug komt naar Wageningen. We hadden toen goede hoop, dat e.e.a. redelijk vlot zou verlopen. We zijn echter nog steeds wachtende, nu op een meeromvattend restauratieplan van het Wagenings kerkbestuur van de Johannes de Doperkerk op de Markt, waarin het doopvont een onderdeel vormt. Het Wagenings gemeentebestuur heeft al toegezegd om het transport, een zorgvuldig werk dat alleen door een gespecialiseerd bedrijf mag worden uitgevoerd, te financieren. Volgens mededeling van de kerk zal er vóór de zomer (van 2015) een besluit zijn.

Stadsgracht en Bergpoortbrug

Door zitting te nemen in het Platform Stadsgracht is WM actief bij het herstel van de stadsgracht betrokken. Siemens Buitenplan (René Siemens) maakte in samenwerking met SW architecten het ontwerp voor het herstel van de Bergpoortbrug. De WOC en de gemeente (wethouder Han ter Maat) hebben zich achter het plan geschaard. Ook de winkeliers in de directe omgeving zijn bij het plan betrokken. Het is de bedoeling dat de door het WOC opgerichte Stichting Herstel Stadsgezicht Wageningen de financiering en uitvoering regelt en de provincie en het waterschap bij het plan betreft. De gemeente heeft Richard van Vliet als coördinator aangesteld. Hopelijk kan de uitvoering in de komende winterperiode plaats vinden. Hieronder vindt u een impressie van de nieuwe situatie, gezien vanuit de kop van de Hoogstraat.

de oude brug hersteld

Het herstel van de Bergpoortbrug is bedoeld als een eerste stap. Er zijn ideeën om de 'Heerenstraatbrug' aan te pakken, zodat daar de gracht ook weer zichtbaar wordt. Daarnaast doet de Werkgroep Wallenpad voorstellen voor de herinrichting van het groen bij Emmapark, Walstraat, Duivendaal en

de oever bij de Lawickse Allee. Bij de plannen voor de Bergpoortbrug is ook al gekeken naar het terugbrengen van de gracht op de plek van het SNS-gebouw. Maar de uitvoering hiervan hangt af van het overleg tussen de gemeente en de projectontwikkelaar. WM is nauw bij deze ontwikkelingen betrokken en zorgt ook voor de inbreng van dit onderwerp bij de opstelling van de Stadsvisie Wageningen, die op dit moment plaats vindt.

Molenmarkt 2014

WM heeft er een goede gewoonte van gemaakt om present te zijn op de Molenmarkt, ter gelegenheid van de Open Monumentendag. Zo is er een direct contact met de Wageningers, en dat is voor de bezoekers en voor ons een leuk gegeven. We presenteren er onze aandachtspunten, vooral met fotografisch materiaal, en dat levert leuke reacties op én dit jaar weer een paar nieuwe leden!

De Kunstraadsels, hoe staat het er mee?

Van september 2014 tot medio mei 2015 heeft wekelijks in het huis-aan-huisblad De Stad Wageningen een artikel gestaan over raadsels op het gebied van kunst en andere bezienswaardigheden in de openbare ruimte van Wageningen. De medewerking van het publiek werd gevraagd om deze openstaande vragen op te lossen. Het betrof verdwenen beelden, beelden waarvan de kunstenaar onbekend was of waarvan andere gegevens ontbraken. Niet alleen 'officiële' kunstwerken, maar ook vormen van toegepaste kunst, zoals gevelstenen, kwamen aan de orde. De artikelen verschenen tevens in het Bennekoms Nieuwsblad, op de Kabelkrant van RTV Meborah (nu RTV Rijnstreek geheten) en op de websites cultuurinwageningen en wikiwageningen. De serie, een initiatief van WM-bestuurslid Laurens van der Zee, werd

mede gedragen door de stichting Cultuur in Wageningen (Wim de Vos) en Rondleidingen Wageningen (Leo Eppink). In het beheer van kunstwerken zijn in de loop der jaren vrijwel onvermijdelijk zowel bij het bezit van de gemeente als bij dat van de universiteiten vermissingen, beschadigingen en fouten in de documentatie opgetreden. Afgezet tegen het vrij grote aantal kunstwerken binnen de gemeentegrenzen gaat het om een klein percentage, maar in de serie Kunstraadsels is toch geprobeerd omtrent een dertigtal beelden en andere bezienswaardigheden de vraagtekens op te lossen. In ongeveer de helft van de gevallen is van het publiek de gezochte informatie gekomen.

Na afsluiting in de krant is de rubriek open blijven staan op wikiwageningen.nl, zodat ook latere vondsten en vragen nog kunnen worden gecommuniceerd. Opmerkelijk is, dat veel hardnekkige raadsels gevelkunstwerken betreffen: enkele keramiektableau's op schoolgebouwen in de stad, en enkele zeer fraaie gevelbeelden die gered zijn van oude gebouwen van de universiteit, maar toch later zijn verdwenen of waarvan nog steeds de kunstenaar niet bekend is. Uw medewerking wordt nog steeds op prijs gesteld! :

<http://www.wikiwageningen750.nl/welke-raadsels-zijn-nog-niet-opgelost>.

Nog steeds raadsels rond gevelbeelden

Zoals hierboven in deze nieuwsbrief is gesteld, zijn er nogal wat vragen rond gevelbeelden en andere gevelkunst in Wageningen. Een gevelbeeld is gevonden door lezers van de rubriek 'Kunstraadsels van Wageningen' die van september 2014 tot medio mei 2015 in de Stad Wageningen heeft gestaan. Het betreft het fraaie bronswerk door Fri (of Frida) Heil dat in de jaren '50 de gevel van het toenmalige IBS aan de Bornsesteeg sierde. Dit instituut is nogal eens van naam veranderd. Bij Radix, de huidige naam van dit inmiddels enorme instituut op de Campus, heeft het lang ergens onder een trap gestaan, zodat wij de indruk kregen dat het beeld verdwenen was – geen vreemde gedachte bij bronzen beelden. Na het verschijnen van het desbetreffende artikel in de serie raadsels kregen wij van universiteitsmedewerkers het bericht dat het beeld onlangs in een gang is opgehangen. Geen openbare ruimte helaas, maar gelukkig toch eerherstel voor het beeld en de maakster.

Hoe anders ligt dit bij sommige andere kunstwerken die gevels in Wageningen hebben gesierd: De keramiektableau's op de

Collage van nog niet opgeloste raadsels....

St. Jozefschool aan de Dolderstraat en de daar tegenoverliggende gymzaal bijvoorbeeld blijven om wakker van te liggen als je er gevoelig voor bent: geen spoor van documentatie, geen enkele vermelding, zelfs niet in de naslagwerken betreffende de 'percentageregeling' die ons land aan zoveel kunst in en bij gebouwen heeft geholpen. Het sporttafereel op de gymzaal is gelukkig gered bij de sloop van dat gebouw, het siert nu een gymzaal aan de Schaepmanstraat, anoniem. Het kunstwerk op de school is zonder scrupules gehalveerd toen er een nieuw lokaal tegenaan werd gebouwd. Kunstenaar nog steeds onbekend.

Idem het sierlijke gevelbeeld dat we in de wandeling 'knielende vrouw met oogst' noemen, van een oud PRI-gebouw en nu enigszins ontheemd vrijstaand op de Campus, in een gazon achter Radix. Helemaal droef is het met het gevelbeeld 'Land en Tuinbouw' gesteld, in de boeken is de kunstenaar onbekend maar wij weten dat Cor Hund het gemaakt heeft, we hebben zijn signering gezien toen het beeld aan de rand van de Campus op een bouwterrein lag. We hebben het nooit meer teruggezien, misschien is het door een bouwmachine stuk gereden, op onze vragen aan de universiteit is niet gereageerd.

Zijn gevelkunstwerken soms tweedehandskunst? Zijn ze niet een fraai teken van de bestemming van het gebouw en een teken des tijds tegelijk?. Nog steeds kunt u uw kennis met ons delen op www.wikiwageningen.nl, ga naar de pagina met het vraagteken.

Zwarte giraffe

Huh? Een zwarte giraffe in Wageningen? Wij keken ook even op toen we dit hoorden. Maar het is waar. Het betreft een elektriciteitsmast aan de Rijn, vlakbij de Wolfswaard. En met enige goeie wil kun je er een giraffe in zien. Dat is natuurlijk niet de reden dat wij aandacht besteden aan dit stuk techniek. Dat is de ouderdom van de mast, in combinatie met de vormgeving. De mast is een van de oudste masten in Nederland, geplaatst in 1927, still going strong. Met de aankondiging dat een groot deel van de huidige bovengrondse transportkabels ondergronds zullen gaan, vraag je je af wat hier mogelijk verloren gaat bij sloop. We weten het niet, maar openen welbewust de discussie, om vast te stellen of dit object ook deel zou moeten uitmaken van de verzameling erfgoed van Wageningen.

Mensen die op het internet hierover communiceren (<http://www.hoogspanningsforum.com>) zijn in ieder geval erg enthousiast over deze bijzondere masten, en fotograferen ze graag (we hebben de twee foto's van hen geleend). Het zijn ook min of meer kleine kunstwerken, die in beginsel niet onderdoen voor dat enorme voorbeeld: de Eiffeltoren.

zeg nou zelf, dit is toch een kunstwerk

Theekoepel aan het Wallenpad

Er is nog een rijksmonument, dat wel eens een beurt mag hebben, om het maar even zo te zeggen, en dat is de theekoepel aan het Wallenpad. Een creatie uit de tijd van Torck, letterlijk gebaseerd op een toren van de stadsmuur. Al weer enige jaren geleden is de koepel gerestaureerd, geschilderd. De beste bescherming na zo'n restauratie is gebruik. En daar wringt de schoen. Een gebouw dat niet regelmatig gelucht en verwarmd wordt, gaat onherroepelijk achteruit in conditie. Dat is hier ook het geval. Vooral het houtwerk van de kozijnen is sterk achteruit gegaan. Verf bladdert af, en er zitten reeds gaten in de kozijnen.

We hebben onze zorgen aan het gemeentebestuur laten weten. Zij delen onze zorgen en hebben reeds een budget voor de aanpak van de restauratie gereserveerd. Wij zijn inmiddels bezig om na te denken over de beste vorm van gebruik. De koepel zou bijvoorbeeld een prima plek zijn voor het gemeentebestuur om gasten in een kleine en intieme sfeer te ontvangen. Hij zou ook gebruikt kunnen worden om kleinschalige culturele activiteiten te ontplooiën, of om te vergaderen.

Om de koepel als boven omschreven te gebruiken zijn er een paar toevoegingen gewenst. Voorzieningen als een klein keukentje, toilet, isolatie, verwarming en ventilatie zijn nodig om een kleinschalig gebruik mogelijk te maken. Dat vergt een extra investering, en wij zijn met WM bezig om na te denken over de manier waarop dat kan worden georganiseerd. We hopen op afzienbare termijn met een idee te komen.

□